

cial och politisk rättvisa i form av folkhemmet, lyckades alltså bara delvis i kampen om tolkningsföreträdet. Arbetets museum blev aldrig den samlingsplats för grävrörelsen som man hade hoppats. Även om delar av arbetarrörelsen kom att ingå i den färdiga organisationen, så kan man nog säga att kompromissen resulterade i en mer politiskt uddlös anpassning till den etablerade, professionellt antikvariska uppfattningen av kulturarvet, om än denna utvidgats och nyanserats i en folklig riktning. Och frågan är om inte denna hållning också skulle kunna ses som antikvariernas försvar av en uppfattning av kulturarvet som ideologiskt neutralt.

En av avhandlingens poänger är att det här framkommer tydligt att museala inrättningar och aktiviteter inte kan ses som neutrala, även om de ofta försöker framstå så. Den utmanande industri- eller arbetarhistoriska diskursens taktik var att söka nå samma nationella status och legitimitet som tillskrevs icke-kontroversiella kulturminnesmärkta byggnader genom lagstiftning. Resultatet beskrivs som en historisk kompromiss mellan en traditionell och en modern kulturarvsdiskurs. I sin slutsammanfattning påtalar förf. att den framträngande synen på kulturarvet i förlängningen syftade till att "arbetarna genom kulturen skulle erhålla makt och inflytande i samhället". När den jämförs med hembygdsrörelsen, inkluderande Hazelius insamlingsarbeten, vars syfte anges vara ett konsekvent bevarande av det agrara samhällets livsformer, framställs grävrörelsen som mer oppositionell, framtidsinriktad och omdanande.

De skilda diskurserna urskiljs med hjälp av en välkänd kontrastering. Men samtidigt poängteras också likheter, som att båda rörelserna vann terräng just i övergångarna mellan skilda samhällsformer, till industrisamhället respektive till det postindustriella samhället. Som kunskapsproducenter har rörelserna också likvärdiga funktioner, vetenskapen om det passerade ska generera kraft att förändra det kommande. Problemet är bara att initiativen snabbt institutionaliseras och övertas av en liten professionell elit, som effektivt underminerar den folkligt-demokratiska förankringen. I backspegeln uppvärderas det förgångna till "nya kunskapsområden", och de tongivande intellektuella lyckas tydligen behålla rätten att definiera vilken tolkning av historien som ska få lotsa oss in i framtiden.

Avhandlingen är disponerad efter flera samverkande

principer. Dels finns en tematisk uppläggning där rumsliga, sociala och, i viss mån, tidsmässiga företeelser eller avgränsningar strukturerar texten. Dels finns en inre kronologisk ordning inom varje tema, det vill säga i princip varje kapitel. Upplägget skapar förvirring. Temana ligger så nära varandra att företeelserna inte kan behandlas i rätt eller adekvat sammanhang. Förf. tvingas hela tiden att lova återkomma i nästa avsnitt eller i nästa kapitel.

Som etnolog är det svårt att inte fråga efter den problematik som är verkligt kulturvetenskapligt intressant. Det som väcker min nyfikenhet är nämligen varför vi, som individer och som samhällsmedlemmar, över huvud taget tycker oss behöva bevara, förvalta och dokumentera ett kulturellt arv? Vad säger det om kulturell organisation, om enskilda individers och samhällets självförståelse? Varför blir historia extra viktigt under vissa historiska perioder? Där ligger ju också fokus i den internationella debatten kring kulturarv och historia.

Avhandlingen är skriven inom projektet Modernitet och kulturarv på Tema T i Linköping, och sorterar snarare under rubriken allmän teknikhistoria. Men visst kunde frågorna ha fördjupat problematiken. Vissa ansatser i den riktningen finns, främst i de sista, korta summerande kapitlen. Där diskuteras exempelvis grävrörelsens verksamheter som en garanti för att industrisamhället inte ska falla i glömska; som ett sätt att kanalisera människors oro inför framtiden; som en förmedlande länk mellan dåtid och nutid. Det är frågor som hade kunnat ges större utrymme.

Carina Kullgren, Göteborg

Eva Helen Ulvros: *Fruar och mamseller. Kvinnor inom sydsvensk borgerlighet 1790–1870*. Historiska Media, Lund 1996. 440 s., ill. English summary. ISBN 91-971992-3-0.

För sedan länge svunna personer tillägnar Eva Helen Ulvros sin doktorsavhandling, *Fruar och mamseller. Kvinnor inom sydsvensk borgerlighet 1790–1870*, som lades fram vid historiska institutionen i Lund våren 1996. Dessa människor har stått i centrum för en nära analys av ett vardagsliv i Sydsverige huvudsakligen

med hjälp av närmare 4.000 brev och ett 30-tal dagböcker. Trots att titeln på studien lyfter fram kvinnor så belyses också samspelet mellan könen.

Ulvros spaltar upp sina frågeställningar i två block. Dels vill hon från ett inifrånsperspektiv nå kvinnors vardagsverklighet, dels jämföra denna med den samtida debatten om kvinnans roll och den vetenskapliga debatten. Som ett credo genom hela avhandlingen ljunder tesen: kvinnan levde ett verksamt liv.

Det mest omfattande kapitlet "Hushåll och äktenskap" avhandlar den gifta kvinnans roll inom hushållet i sydsvenska småstäder som Lund, Kristianstad och Karlshamn. Den tidens agrara inslag avspeglas också i den borgerliga kvinnans värld och vid makens bortovaro övertog hon även hans uppgifter. Hushållssysslorna stod i centrum vid fostran av flickor. Men borgerliga färdigheter som var gångbara i salongerna odlades också, såsom studier i franska, tyska, broderi, piano-spel etc. Barn av båda könen fick sin första undervisning i hemmen, men ackorderades i tonåren ofta ut till någon familj för att bredda sin kompetens. Ulvros drar här en parallell till motsvarande system hos bönderna.

I Laqueurs anda tolkar hon kvinnan och mannen som storheter på samma skala, inte som artskilda kön. Den känslsamhet som hon avläser i fadersrollen ses som ett uttryck för detta men inrangerar den också i romantikens ideal. Ulvros för en intressant diskussion kring fadersrollen och visar att en del av den manliga identiteten innebar att axla denna roll, det var att vara en mogen man. Under senare delen av seklet kan Ulvros avläsa en större återhållsamhet på den emotionella sidan samtidigt som mannen fjärras från hemmet och de vardagliga bestyren när hem och arbetsplats separeras.

Normativt karaktäriserades parrelationen av familje-lojalitet och trohet. Sex associerades med barnalstring, men i det äldre skedet skyntar också i källorna sex som ett nöje för kvinnorna. Dessa antydningar försvinner efter mitten av seklet, då sex snarast blir problematiskt och skuldbelagt.

Ulvros kopplar upp hushållsgruppen – föräldrar, barn, tjänare – till en patriarkal ordning och knyter den samman med det agrara samhället som genererade en livsstil som hon betraktar som en trögörlig struktur i samhället.

"Vänskap och umgänge" är nästa kapitelrubrik, där

tidens intensiva sällskapsliv skildras. Frekventa visiter familjer emellan och inte minst kvinnor emellan var signifikanta. Här infogas också ett resonemang om tidsuppfattningar. Tid var en uppgiftsorienterad storhet. Fick man besök avbröt man sitt arbete, tids nog skulle det bli klart. Men Ulvros ser här en skillnad mellan könen. Kvinnors tid var främst uppgiftsorienterad, medan männen levde både efter en lineär och uppgiftsorienterad tid avhängigt vilket sammanhang han befann sig i. Unga män fostrades uttalat till att ta vara på tiden och förvalta den väl.

Kvinnans beroende av mannens samhällsposition åskådliggörs i kapitlet "Ogifta och änkor", som sätter den ensamstående kvinnan i centrum. Den manliga relationen, fadern eller f.d. mannen, bestämde som regel också kvinnans öde, som ofta innefattade vårdande arbetsuppgifter.

Det vårdande inslaget i det kvinnliga könet har också tolkats in i bakgrunden till det kvinnliga engagemanget inom välgörenheten. Kapitlet har fått rubriken "På väg ut i offentligheten". Men Ulvros har i sina källor snarast funnit att den kristna tron varit drivkraften. I exempel från flickskolor, fruntimmersföreningar m.m. får läsaren följa hur den dåtida pressen blev en offentlig samtalsarena kring dessa institutioner. Men Ulvros pekar även på det ambivalenta i kvinnors välgörenhetsengagemang. Filantropi var en del av offentligheten, men skulle inte kvinnan förlora sin särart om hon engagerade sig alltför mycket i samhällsfrågor?

I "Läsande och läsning" behandlas vad man läste och inte minst hur man läste. Här tecknas åter bilden av en patriarkal organisation. Liksom vid husandakten var den högläsande personen vid aftonlampan vanligtvis en man. Men den kollektiva scenen tolkas också i praktiska termer som bristande belysning och inte så mycket tillgänglig litteratur. För kvinnornas del sker under undersökningsperioden en betydande förändring. Kvinnor och läsning var inledningsvis ingen vanlig kombination men bilden förändrades under seklets lopp.

Någon genreuppdelning mellan könen tycks inte ha funnits, romaner, historia, teologi passerade revy och det var kanske en av högläsningens konsekvenser menar Ulvros. Fransk eller tysk språkdräkt var heller inget hinder. Det ökande litterära utbudet under seklets lopp förändrade inte situationen. Ännu vid seklets mitt hade

ingen matris för lämplig respektive olämplig genre för respektive kön utvecklats.

Den patriarkala hushållsgemenskap Ulvros kan iakttaga i läsvanorna vid 1800-talets början tolkar hon som ett restaurationsfenomen vid seklets slut. Då som en ritualiserad familjegemenskap men på sekulariserad grund. Detta samtidigt som den tysta enskilda läsningen börjar bli vanlig.

I ett avslutande kapitel, "Sydsvensk 1800-talsborgerlighet – några perspektiv", sammanfattar Ulvros sina resultat och återknyter till Joan Wallach Scotts tankar kring genus som på det teoretiska planet varit den huvudsakliga inspirationskällan. Hon drar samman trådar som pekar mot en agrar livsstil och repeterar

kulturuttryck som visat vägen mot en mer urban livsstil, en kulturell dräkt à la Börje Hanssens Österlenundersökningar. Bilden av en mångsysslade kvinna innesluten i en patriarkal ordning är välbekant och en kort sammanfattning av Ulvros avhandling är inte rättvisande men det är inte hennes egna sammanfattningar heller. Mycket känner en etnolog tidigare till från skilda sammanhang. Avhandlingens styrka ligger inte heller i de teoretiska resonemangen, som inte riktigt befruktar källorna. Styrkan, som jag ser det, ligger i de empiriska avsnitten som bjuder på många fina iakttagelser och resonemang.

Margareta Stigsdotter, Lund

Historisk sociologi
Drugge, U - Johansson, M (red.)
ISBN 91-44-00177-0
Art.nr 6323

Den svenska smaken
Josephson, Ragnar
ISBN 91-44-00127-4
Art.nr 6271

Bonden och landskapet
Stenseke, Marie
Lund University Press
ISBN 91-7966-433-4
Art.nr 20486

**För mer information och beställning
ring, faxa eller skriv!**
www.studentlitteratur.se
e-post order@studentlitteratur.se

 Studentlitteratur

Box 141, 221 00 Lund Tel 046-31 20 00 Fax 046-30 49 62